

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Дипломна робота
ОС «Магістр»

на тему: **«ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка II курсу, групи ДО-м (з)
спеціальності: 012 – «Дошкільна освіта»

Матійко Олена Василівна

Керівник: к.пед.н., доц. Реґо Г.І.

Рецензент: к.пед.н., доц. Ходанич Л.П.

Мукачево - 2019

ЗМІСТ

ВСТУП		5
Розділ 1.	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ У ДОШКІЛЬНОМУ ДИТИНСТВІ	9
1.1	Теоретико-методологічні засади соціалізації особистості у дошкільному віці	9
1.2	Основні аспекти правового виховання дітей дошкільного віку	15
1.3	Аналіз змісту правового виховання в діючих освітніх програм розвитку дитини дошкільного віку	24
1.4	Основні прийоми та методи правового виховання дітей дошкільного віку	32
1.4.1	Прийоми та методи формування правової свідомості дитини в закладі дошкільної освіти	32
1.2.1	Вплив сім'ї на формування правової свідомості дитини	38
Розділ 2.	ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЇХ СОЦІАЛІЗАЦІЮ	45
2.1	Аналіз проведеної роботи по правовому вихованню дітей старшої групи	45
2.2	Діагностика рівня соціалізації дітей старшого дошкільного віку	49
2.2.1	Визначення рівня соціальної компетентності старших дошкільників	49
2.2.2	Визначення асоціальності дітей старшої групи	60
2.3	Рекомендації батькам по правовому вихованню дітей	66
ВИСНОВКИ		73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		78
ДОДАТКИ		89

ВСТУП

Актуальність дослідження. Формування української державності, розбудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру. Становлення й розвиток правової держави і громадянського суспільства не можливий без належного правового виховання, громадянської освіти усіх членів суспільства.

Закладена в сучасних державних документах (Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, Державна Національна програма “Освіта” (Україна ХХІ ст.), Закони України „Про освіту”, „Про дошкільну освіту”, Базовий компонент дошкільної освіти) методологія освіти надає пріоритетності соціально розвиненій особистості, її життєвому самовизначенню, самореалізації, життєтворчості. Потреби суспільства в самостійній, ініціативній, творчій особистості визначають нові параметри перебігу соціалізації, висувають підвищені вимоги до її суб’єкта щодо формування нових моделей соціальної поведінки, конструювання персональної системи цінностей тощо. Гуманістична інтерпретація цілей дошкільної освіти полягає у тому, щоб своєчасно забезпечити становлення та гармонійний розвиток підростаючої особистості. Саме тому, основною метою освітнього процесу починаючи з дошкільного віку є підготовка свідомого, активного суб’єкта, здатного вирішувати будь-які проблеми, творити, змінювати, удосконалювати навколишній світ та самого себе.

Проблеми соціалізації особистості розглядалися з філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних, педагогічних позицій. Теоретичний базис дослідження проблеми соціалізації становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців різних часів, серед яких, слід назвати Е. Дюркгейма, Е. Еріксона, Ч. Кулі, Дж. Міда, Т. Парсонса, Г. Тарда, З. Фрейда та ін. Загальній соціалізаційній проблематиці присвятили свої роботи М. Євтух, В. Зеньковський, М. Лукашевич, С. Русова, В. Семенов, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська та ін.

Розроблено сучасні концепції соціалізації особистості (Н. Голованова, І. Зверєва, А. Мудрик, С. Савченко, С. Харченко та ін.); розкрито соціально-психологічні аспекти соціалізації з урахуванням вікових особливостей (І. Бех, Л. Виготський, І. Кон, О. Кононко, В. Кудрявцев, О. Леонтєв, В. Мухіна, Д. Фельдштейн); обґрунтовано морально-ціннісну площину особистості як складову її активної позиції (Г. Морєва, Л. Почеревіна, К. Чорна, С. Якобсон); специфіка формування у дитини раннього й дошкільного віку позитивного ставлення до світу і себе, характеру його виявів, спрямованості та ступенів розвитку (Т. Бауер, Л. Божович, А. Валлон, Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, С. Ладивір, О. Проскура та ін.);

Проблемі правового виховання громадян присвячені праці українських учених Б. Андрусишина, Г. Васяновича, Н. Голикової, В. Дубровського, С. Карпенчук, Л. Канішевської, Т. Кириленко, В. Лозової, В. Омельченка, О. Пометун, А. Сиротенка, О. Степанова, І. Тараненка, М. Фіцули, В. Ягупова та інших.

Окремі аспекти правового виховання дітей дошкільного віку знайшли відображення у працях Т. Доронової, Н. Дронжек, А. Лубянової, Н. Рогальської та ін.

Соціально-педагогічні дослідження свідчать про зростаючий інтерес дослідників до проблеми ранньої соціалізації дітей. Особливої значущості в сучасній системі дошкільної освіти набуває проблема формування основ правової вихованості й освіченості у дітей дошкільного віку. Саме актуальність означеної проблеми зумовили вибір теми нашої магістерської роботи: *«Правове виховання як засіб соціалізації дітей старшого дошкільного віку»*.

Мета дослідження: полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні впливу правового виховання особистості у дошкільному дитинстві на його соціалізацію.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання**

дослідження:

1. Здійснити аналіз нормативно-методичного супроводу проблеми правового виховання та аналіз змісту правового виховання в діючих освітніх програм розвитку дитини дошкільного віку.

2. Розкрити поняття «соціалізація», «соціальний досвід», «правосвідомість», «правове виховання», «правова культура», «булінг».

3. Дослідити вплив правового виховання дітей старшого дошкільного віку на їх соціалізацію.

4. Розробити рекомендації вихователям та батькам з правового виховання дітей дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: соціалізація особистості як соціокультурний процес.

Предмет дослідження: правове виховання як засіб соціалізації дітей старшого дошкільного віку.

Для вирішення поставлених завдань ми використовували такі **методи дослідження:** *теоретичні:* системний аналіз філософської, психологічної, соціологічної, культурологічної та педагогічної науково-методичної літератури з досліджуваної проблематики; логічний аналіз наукових джерел з дошкільної педагогіки; порівняння, класифікація та узагальнення набутої інформації; *емпіричні:* діагностичні (педагогічне спостереження за діяльністю педагогів, бесіди, вивчення документації) на пошуковому та констатувальному етапах для вивчення впливу правового виховання на соціалізацію дітей дошкільного віку; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); використані: бесіда запропонована Г.Урунтаєвою та Ю.Афонькіною на «Визначення рівня соціального розвитку дітей», розширена бесіда (за Є.Сусловою), опитувальник «Родина очима дитини» (за Г.Степановою), тест «Малюнок сім'ї», анкета для визначення асоціальності аналіз експериментальних даних; *статистичні:* кількісний та якісний аналізи, методи математичної статистики для узагальнення одержаних результатів. Використані методи

взаємодоповнювали один одного і забезпечили можливість комплексного пізнання предмета дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані педагогами і вихователями дошкільних закладів освіти, укладачами програм; викладачами дошкільних факультетів ВНЗ у процесі лекційних курсів і практичних занять, а також для розробки методичних вказівок щодо ознайомлення студентів з можливостями формування правового виховання дітей дошкільного віку та їх соціалізації.

База педагогічного дослідження Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) с. Підвиноградів.

Апробація результатів дослідження Основні положення, висновки, рекомендації, результати дослідження доповідалися на III Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта і формування конкурентноспроможності фахівців в умовах євроінтеграції», яка відбулася 24-25 жовтня 2019 року в Мукачівському державному університеті. Тема доповіді: «Правове виховання як засіб соціалізації дітей дошкільного віку».

Публікації студента. Матійко О.В., Рего Г.І. Правове виховання як засіб соціалізації дітей дошкільного віку / О.В. Матійко Г.І. Рего / Освіта і формування конкурентноспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичній конференції, 24-25 жовтня 2019 р., Мукачево / Ред.кол.: Т.Д.Щербан (гол.ред.) та інш. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2019.– С.315-317.

Структура магістерської роботи складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (101 найменувань) та 15 додатків. У роботі вміщено 14 діаграм. Загальний обсяг – 152 сторінки, основного тексту 77 сторінок.

ВИСНОВКИ

Згідно визначених завдань ми дійшли наступних висновків:

- проблема соціалізації особистості та правового виховання на етапі дошкільного дитинства протягом останніх десятиріч перебуває в центрі уваги науковців. За останній час створено розгалужену мережу досліджень, що виявляють міцний зв'язок соціальної педагогіки з психологією, соціологією, культурологією. Теоретичні засади проблеми представлено в теоріях соціального виховання дітей і молоді, теоретичних положеннях виховних концепцій, принципах організації освітнього процесу в освітніх закладах різних рівнів, принципах виховної роботи.

- Узагальнивши різні трактування понять «соціалізація», «соціальний досвід», «правосвідомість», «правове виховання», «правова культура», «булінг» визначили:

- що «соціалізація» є могутнім чинником становлення індивідуальності, оскільки лише в соціальних зв'язках, у взаємодії з іншими людьми відбувається самовизначення особистості в соціокультурному просторі. Соціалізація дітей дошкільного віку – процес тривалий і багатоплановий, що визначає його майбутні властивості, які складаються в домінуванні моральних та інтелектуальних інтересів над матеріальними та позначаються в системі його індивідуальних мотивів. Як доведено рядом досліджень на рівень соціалізації дітей дошкільного віку має великий вплив дитячий колектив як, з одного боку, показник, а з іншого, – чинник становлення і розвитку дитячого співтовариства, в середовищі якого тільки і може відбуватися успішна соціалізація дитини;

- набуття дітьми «соціального досвіду» передбачає їх залучення до соціальної дійсності;

- «правосвідомість» – це усвідомлення своїх прав, свобод, обов'язків, дотримання законів, ставлення до державної влади. Також, правосвідомість

охоплює знання, почуття, волю, уяву, думку і сферу підсвідомого духовного досвіду особистості;

- особливе місце у вихованні дитини дошкільного віку, належить правовому вихованню, адже воно є визначальним чинником формування духовності, громадянськості, а також естетичної, трудової, економічної та правової культури. Правове виховання не лише зміцнює життєву позицію особистості, але, й стимулює її громадянську активність, загострює почуття непримиримості щодо негативних явищ. «Правове виховання» – це процес цілеспрямованого і систематичного впливу на свідомість і культуру поведінки членів суспільства, який здійснюється з метою досягнення необхідного рівня правових знань, вироблення глибокої поваги до закону і звички точного виконання його вимог на основі особистого переконання;

- «правова культура» – це різновид суспільної культури, що охоплює й синтезує знання й прагнення щодо вивчення права, дотримання його норм, а також кваліфікований захист власних прав і прав інших громадян;

- нажаль, булінг розповсюджений серед дітей дошкільного віку набагато більше, ніж можна було б припустити. «Булінг» – це не тільки фізична агресія, він може здійснюватись і через соціальний тиск (неодноразово й демонстративно відмовляється гратися з певною дитиною, словесні нападки, такі як безперервні насміхання та висміювання тощо). Родина і заклад дошкільної освіти повинні гармонійно співпрацювати на основі взаємної поваги і підтримки, дотримання прав та виконання обов'язків обох партнерів як односторонців.

- Серед нормативно-правових документів України питанню правового захисту і виховання дітей дошкільного віку приділяють увагу: Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», Закон України «Про охорону дитинства», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), «Конвенція з прав дитини», «Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти», «Концепція громадянської освіти та виховання

в Україні», «Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Базовий компонент дошкільної освіти від 2012 року, програми дошкільної освіти «Дитина», «Я у Світі», «Українське дошкілля», «Дитина в дошкільні роки» тощо. Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року, Стратегія Ради Європи з прав дитини (2016-2021 рр.), а також досягнення Цілей Сталого Розвитку, затверджених Резолюцією Організації Об'єднаних Націй 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», у частині дотримання прав дітей. У означених документах наголошується, що на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти правове виховання дошкільників є обов'язковою умовою формування життєвої компетентності особистості.

Державним стандартом дошкільної освіти України окреслено завдання правовиховної роботи з дітьми дошкільного віку, що полягає у прищепленні їм елементарних правових знань та формуванні найпростіших навичок правової поведінки.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в освітній лінії «Особистість дитини» у контексті розвитку самосвідомості дитини виділено результати правовиховної роботи з дітьми дошкільного віку, що полягає у здатності орієнтуватися у своїх основних правах і обов'язках, усвідомлення їх значення та відмінності.

У змісті чинних освітніх програм, правове виховання дітей дошкільного віку ускладнюється відповідно до вікових і психологічних особливостей дітей з урахуванням принципів доступності та систематичності навчального матеріалу, що спрямований на правове виховання, виступає основою життєвої компетентності дітей дошкільного віку.

У програмі «Дитина» виділені завдання з правового виховання у підрозділі «Дитина в соціумі». У програмі «Я у Світі» зокрема, її змістовій лінії «Психічне Я», яка є складовою частиною сфери життєдіяльності «Я сам», виокремлено ставлення дітей до прав та обов'язків. Згідно цих

рекомендацій, дитина дошкільного віку повинна розуміти зв'язок слів «право», «правило», «честь», знати етичні еталони поведінки, керуватися у своїй поведінці моральними нормами, відчувати межі припустимої поведінки». Володіти такими видами моральних почуттів як: почуття правди, довіри, справедливості, емпатії, прихильності, гідності, чесності, відповідальності, альтруїзму, сорому, совісті, успіху, страху, громадянські почуття.

У програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» схарактеризовано напрями роботи «Основи правової культури», яким чітко конкретизовано реалізацію завдань із правового виховання. У освітній програмі розвитку «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку нема, нажаль, чітко виділеного розділу, чи підрозділу присвяченому правовому вихованню дітей дошкільного віку. При бажанні, дану тематику прослідковуємо потрохи у різних розділах програми.

Як засвідчує представлений аналіз освітніх програм, хоча він і не є вичерпним і може розглядатися як такий, що може бути уточнений і розширений, у змісті сучасної дошкільної освіти правове виховання дітей дошкільного віку може розпочинатися з елементарного навчання морально-етичних норм поведінки і поступово ускладнюватися відповідно до вікових і психологічних особливостей дітей.

- Провівши практичне дослідження аналізу правового виховання дітей старшого дошкільного віку, ми дійшли висновку, що становлення основ правової культури здійснюється у загальному контексті процесу соціалізації особистості, важливе місце в якому належить цілеспрямованому правовому вихованню. Тому, здійснюючи правове виховання дошкільників, необхідно спрямовувати їх на розуміння того факту, що кожна людина живе у світі поряд з іншими людьми, які мають рівні з нею права. Особливо важливо даючи дітям знання про їхні права зуміти, водночас, донести до їх свідомості, що вони не мають права порушувати права інших людей.

У першу чергу, батькам слід пояснити, що діти наслідують приклад дорослого, тому не можна вимагати від них виконання будь-якого правила, якщо вони самі не завжди ним керуються. Спільну працю педагогів і батьків слід спрямувати на забезпечення дитині гармонійного розвитку, не позбавляючи її права на особисте життя, підтримуючи в ній щастя дитинства.

Водночас, дитині слід усвідомити, що, реалізуючи свої інтереси, вона не повинна ігнорувати інтересами інших; що стосунки між людьми регулюються нормами моралі і права, які необхідно знати і яких слід дотримуватися; що свобода – це не всюдозволеність, а усвідомлена поведінка і діяльність у конкретному правовому полі.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>